

Η Επανάληψη της Διαδικασίας Ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μετά από Απόφαση του ΕΔΔΑ: Νομικό Πλαίσιο και Εφαρμογή

Γρηγόρης Αυδίκος, Διδάκτωρ Δημοσίου Δικαίου, Δικαστικός Πληρεξούσιος Α' ΝΣΚ σε απόσπαση στο Συμβούλιο της Ευρώπης και συγκεκριμένα Legal Officer, Department for the Execution of Judgments of the ECtHR, Directorate General of Human Rights and Rule of Law, Council of Europe.¹

Αυτό όμως που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εισήγηση είναι η δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία προβλέφθηκε νομοθετικά στο αρ. 69^A του π.δ. 18/89 το 2016 (με το αρ. 16 του ν. 4446/16), καθώς και η ανάλυση του νομικού της πλαισίου, της εφαρμογής αυτής στην πράξη και τα τυχόν δυσχερή ερμηνευτικά ζητήματα που θα πρέπει να ερμηνεύονται με ένα «φιλικό» προς την ΕΣΔΑ τρόπο.

Η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας μετά από καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ είναι μια διαδικασία που η εφαρμογή της και το πεδίο εφαρμογής και η συχνότητά της διευρύνονται από το 2000 και έπειτα στην Ελλάδα. Η αρχή έγινε για την Ελλάδα το 2000 με την αίτηση επανάληψης προς όφελος του καταδικασμένου στο πλαίσιο ποινικής δίκης, η οποία προβλέφθηκε στο 525 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και σήμερα προβλέπεται στο ίδιο άρθρο στο νέο Ποινικό Κώδικα που ψηφίστηκε το 2019, ενώ μάλιστα το 2021 επήλθαν σε αυτή κάποιες τροποποιήσεις². Ακολούθησε το 2010 η αίτηση επανάληψης των δικαστηρίων ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, η οποία προστέθηκε (με το αρ. 23 του ν. 3900/2010) στο άρθρο 105Α του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Στη συνέχεια το 2012 η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας μετά από απόφαση του ΕΔΔΑ θεσμοθετήθηκε για το Ελεγκτικό Συνέδριο (με το αρ. 75 του ν. 4055/2012 προστέθηκε αρ. 121Α στο π.δ. 1225/81) και προβλέφθηκε εκ νέου το 2020 στο ενιαίο κείμενο δικονομίας για το Ελεγκτικό Συνέδριο, (αρ. 215-222, ν. 4700/2020). Μια ακόμα πρόβλεψη για επανεξέταση της υπόθεσης προστέθηκε το 2017 με την τροποποίηση του αρ. 758³ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τις ανάγκες της εκτέλεσης της ομάδας υποθέσεων Bekir-Ousta κ.α. κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 35151/05), η οποία πρόβλεψε τη δυνατότητα ανάκλησης ή μεταρρύθμισης απόφασης εκούσιας δικαιοδοσίας μετά την έκδοση οριστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Μια πρώτη, επομένως, παρατήρηση είναι ότι η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας μετά από καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ έχει στην ελληνική έννομη τάξη μια ιστορία συνολικά είκοσι τριών (23) περίπου ετών μέχρι σήμερα, ενώ προϊόντος του χρόνου αυτή θεσμοθετήθηκε σε όλες και περισσότερες περιπτώσεις,

¹ Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα μελέτη είναι προσωπικές απόψεις και εκτιμήσεις.

² Η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε με το αρ. 162 του ν. 4855/21. Απηχεί, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, προϊσχύον δίκαιο καθώς προστέθηκε (στον προϊσχύσαντα ΚΠΔ) για πρώτη φορά στην εθνική έννομη τάξη το 2000 με το ν. 2865/2000.

³ Σημειώνεται ότι η διάταξη αυτή προστέθηκε στο αρ. 758 ΚΠολΔ με το αρ. 29 του ν. 4491/2017 ως μέτρο εκτέλεσης της ομάδας υποθέσεων Bekir-Ousta (35151/05+), η οποία αφορά την άρνηση εγγραφής ή τη διάλυση μειονοτικών σωματείων στην Θράκη.

αφήνοντας ουσιαστικά μόνο τις πολιτικές δίκες (πλην εκουσίας δικαιοδοσίας) χωρίς δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας⁴.

Η προσθήκη του αρ. 69^A στο π.δ. 18/89, κατά την αιτιολογική έκθεση του νόμου, κρίθηκε αναγκαία για την ομοιόμορφη αντιμετώπιση των διοικητικών διαφορών ουσίας με τις ακυρωτικές και της συμπερίληψης των αναιρετικών υποθέσεων ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας⁵. Ειδικότερα, το αρ. 69^A⁶ προβλέπει ότι μια δικαστική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας υπόκειται σε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας (ενώπιον του δικαστικού σχηματισμού που την εξέδωσε) όταν με απόφαση του ΕΔΔΑ κρίθηκε ότι αυτή εκδόθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος που αφορά **το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε** ή διάταξης ουσιαστικού δικαίου της Σύμβασης. Ως προς τη νομιμοποίηση το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι δικαίωμα να ασκήσουν την αίτηση αυτή έχουν όσοι διατέλεσαν διάδικοι στη δίκη ενώπιον του ΕΔΔΑ ή οι καθολικοί ή ειδικοί διάδοχοί τους, **εφόσον έχουν έννομο συμφέρον**. Προβλέπει επίσης προθεσμία ενενήντα (90) ημερών (που αρχίζει από τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης του ΕΔΔΑ) μέσα στην οποία θα πρέπει να ασκηθεί η αίτηση και διευκρινίζει ότι κατά τα λοιπά τηρείται η ισχύουσα διαδικασία.

⁴ Σημειώνεται ότι τον Ιούλιο του 2020 κατατέθηκε στη Βουλή μια πρόταση νόμου («*Εναρμόνιση εθνικών διατάξεων με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) και θέσπιση ειδικού ένδικου μέσου για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα*») του Υπουργείου Δικαιοσύνης, την οποία αρχικά είχε επεξεργαστεί και προτείνει το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους στο πλαίσιο της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Παρακολούθησης των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η οποία περιέχει πρόταση να συμπεριληφθεί η καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ στους λόγους αναψηλάφησης που προβλέπονται στο αρ. 544 του ΚΠολΔ. Η πρόταση αυτή δεν έχει μέχρι σήμερα προωθηθεί προς ψήφιση. Βλέπε το πλήρες κείμενο της πρότασης νόμου και την αιτιολογική έκθεση στο https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergo?law_id=1c40b88c-6388-4e94-ad8c-abfe00c72ce9

⁵ Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 4446/2016, με τις ως άνω διατάξεις «*εισάγεται και στο Συμβούλιο της Επικρατείας το έκτακτο ένδικο μέσο της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας μετά από καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*», με τον τρόπο δε αυτό «*λαμβάνεται μέριμνα για την πληρέστερη και αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των διαδίκων*». Ειδικότερα, «*Με την προτεινόμενη ρύθμιση θεσπίζεται για το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα ακυρωτικά διοικητικά εφετεία το έκτακτο ένδικο μέσο της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου που εξέδωσε απόφαση, η οποία κρίθηκε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ότι παραβιάζει τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας ή δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όμοια ρύθμιση προβλέπεται ήδη στο άρθρο 105Α του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και παρίσταται αναγκαία για τον λόγο της ομοιόμορφης αντιμετώπισης των διοικητικών διαφορών ουσίας με τις ακυρωτικές, και της συμπερίληψης και των αναιρετικών υποθέσεων ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.*», Βλ. Αιτιολογική έκθεση του ν. 4446/2016, προσβάσιμη σε <https://www.hellenicparliament.gr/>, και ΣτΕ Ολ. 2208/2020, σκ. 3.

⁶ Το πλήρες κείμενο της διάταξης έχει ως εξής: «*1. Δικαστική απόφαση, για την οποία κρίθηκε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ότι εκδόθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή διάταξης ουσιαστικού δικαίου της Σύμβασης, υπόκειται σε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας ενώπιον του δικαστικού σχηματισμού του Συμβουλίου της Επικρατείας που την εξέδωσε. 2. Δικαίωμα να ασκήσουν την κατά την προηγούμενη παράγραφο αίτηση έχουν όσοι διατέλεσαν διάδικοι στη δίκη ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή οι καθολικοί ή ειδικοί διάδοχοί τους, εφόσον έχουν έννομο συμφέρον. 3. Η αίτηση ασκείται μέσα σε προθεσμία ενενήντα (90) ημερών, που αρχίζει από τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σύμφωνα με τις διακρίσεις του άρθρου 44 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τηρουμένης κατά τα λοιπά της ισχύουσας διαδικασίας. Αν κατά τη διάρκεια της παραπάνω προθεσμίας υπάρξει διαδοχή του ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαδίκου, η προθεσμία για τον διάδοχο αρχίζει από τότε που επήλθε η διαδοχή. Ειδικώς στην περίπτωση κληρονομικής διαδοχής, η προθεσμία για τον κληρονόμο αρχίζει από τη λήξη της προθεσμίας για την αποποίηση της κληρονομιάς*»

Παρατηρεί κανείς ότι, παρόλο που η διάταξη οριοθετεί την αίτηση αυτή ως προς αρκετές σημαντικές πλευρές της (π.χ. προθεσμία, νομιμοποίηση) η ίδια η διάταξη δεν θέτει τις προϋποθέσεις βασιμότητας της σχετικής αίτησης, πλην της βασική προϋπόθεση ότι κρίθηκε με απόφαση του ΕΔΔΑ ότι η εθνική απόφαση εκδόθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δικαίωμα χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή διάταξης ουσιαστικού δικαίου της Σύμβασης⁷.

Με τη νομολογία του το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει μεταξύ άλλων σημειώσει:

α) ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 69Α αίτηση επανάληψης της διαδικασίας συνιστά **έκτακτο ένδικο μέσο**, με το οποίο επιδιώκεται η **εξαφάνιση εν όλω ή εν μέρει αμετάκλητης απόφασης** του Συμβουλίου της Επικρατείας, προκειμένου να καταστεί εκκρεμές και να κριθεί εκ νέου το ένδικο βοήθημα ή μέσο που, είτε έγινε δεκτό, είτε απορρίφθηκε εν όλω ή εν μέρει με την απόφαση αυτή⁸.

β) ότι το ως άνω άρθρο ρυθμίζει ορισμένα μόνο θέματα της άσκησης της εν λόγω αίτησης, ενώ **για τα λοιπά** ζητήματα παραδεκτού, καθώς και για τη διαδικασία εκδίκασής της **παραπέμπει στις διατάξεις που ισχύουν για την εκδίκαση από το Συμβούλιο της Επικρατείας** ενδίκων μέσων και βοηθημάτων, όπως το αρχικώς ασκηθέν ενώπιον του Δικαστηρίου, η απόφαση επί του οποίου παραβίασε (κατά το ΕΔΔΑ) δικαίωμα του αιτούντος την επανάληψη. Συνεπώς, για παράδειγμα, νομίμως κατατέθηκε **παράβολο** που προβλέπεται για την αίτηση ακύρωσης, καθώς η προσβαλλόμενη απόφαση της οποίας ζητούνταν η επανάληψη της διαδικασίας εκδόθηκε επί αίτησης ακύρωσης⁹.

γ) η άσκηση της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας **συγχωρείται** κατ' αρχήν **ακόμη και πριν η απόφαση του ΕΔΔΑ καταστεί οριστική** (σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπει η ΕΣΔΑ), *«εφόσον, στη συνέχεια (και μέχρι τη συζήτηση της αίτησης, την οποία το Συμβούλιο της Επικρατείας αναβάλλει και αυτεπαγγέλτως, λαμβάνοντας υπόψη τις ως άνω διατάξεις της ΕΣΔΑ ή/και τυχόν υποβληθείσα αίτηση περί εισαγωγής της υπόθεσης στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του ΕΔΔΑ), η απόφαση καθίσταται οριστική, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 2 της ΕΣΔΑ»*¹⁰.

δ) η πρόβλεψη του αρ. 69^Α ότι η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας **εισάγεται** ενώπιον του δικαστικού σχηματισμού που την εξέδωσε δεν θίγει τις λοιπές διατάξεις της νομοθεσίας περί Συμβουλίου της Επικρατείας, ούτε, ειδικά τη διάταξη του αρ. 14 παρ. 2 του π.δ. 18/89 **όσον αφορά την αρμοδιότητα του σχηματισμού της Ολομέλειας**, σύμφωνα με την οποία ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου δύναται να εισάγει ενώπιον του σχηματισμού αυτού υποθέσεις “λόγω μεγαλύτερης σπουδαιότητας”, χωρίς, βεβαίως, από τον κανόνα αυτό να εξαιρούνται υποθέσεις που αφορούν σε αιτήσεις επανάληψης της διαδικασίας¹¹. Για παράδειγμα η αίτηση

⁷ Η βασική αυτή προϋπόθεση αποτυπώνεται στη νομολογία με την emphatic προσθήκη του «μόνον» στη σχετική κρίση του ΣτΕ, βλ. π.χ. ΣτΕ 1670/2021, σκ. 4 *«Επειδή, σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο 69Α του π.δ/τος 18/1989, αίτηση επανάληψης της διαδικασίας χωρεί (μόνον) σε σχέση με δικαστική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας η οποία κρίθηκε με (οριστική) απόφαση του ΕΔΔΑ ότι εκδόθηκε κατά παραβίαση διάταξης της ΕΣΔΑ.»*

⁸ ΣτΕ Ολ. 2208/2020, σκ. 4, ΣτΕ 1670/2021, σκ. 3.

⁹ ΣτΕ Ολ. 2208/2020, σκ. 4, ΣτΕ 1670/2021, σκ. 3.

¹⁰ ΣτΕ Ολ. 2208/2020, σκ. 6.

¹¹ ΣτΕ Ολ. 2208/2020, σκ. 8.

επανάληψης της διαδικασίας μετά από την απόφαση του ΕΔΔΑ Σινέ Τσαγκαράκης Α.Ε.Ε. κατά Ελλάδας¹², εισήχθη στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου.

ε) δεν χωρεί (και είναι απορριπτέα ως απαράδεκτη) **δεύτερη αίτηση** από τον ίδιο διάδικο για επανάληψη της διαδικασίας, διότι με βάση γενική δικονομική αρχή, δεν επιτρέπεται η άσκηση από το ίδιο πρόσωπο δεύτερου ενδίκου μέσου, όπως αίτησης αναίρεσης, κατά δικαστικής απόφασης την οποία έχει ήδη προσβάλει¹³.

Πριν όμως αναλύσουμε περαιτέρω τη διάταξη του αρ. 69^A και τη νομολογιακή της εφαρμογή, θα ήταν σκόπιμο να εξερευνήσουμε τη νομική βάση και την αιτία ύπαρξης διαδικασιών επανεξέτασης των εθνικών δικαστικών αποφάσεων, καθώς αυτό θα διευκολύνει την περαιτέρω εξαγωγή συμπερασμάτων στη συνέχεια. Νομικό έρεισμά τους στην ΕΣΔΑ αποτελεί κυρίως το άρθρο 46 αυτής το οποίο ορίζει ότι «1. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι. 2. Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης. 3. [...]»

Σύμφωνα με τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, κατά την έννοια της ως άνω διάταξης της παραγράφου 1 του άρθρου 46 της ΕΣΔΑ, το κράτος μέλος υποχρεούται όχι μόνο να πληρώσει στον προσφεύγοντα την αποζημίωση που του επιδικάσθηκε με την καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ αλλά επίσης να λάβει στην έννομη τάξη του μέτρα, ατομικού ή/και γενικού χαρακτήρα, προκειμένου να τερματίσει την παράβαση που διαπίστωσε το ΕΔΔΑ και να άρει τα αποτελέσματά της, ώστε να περιέλθει ο προσφεύγων, στο μέτρο του δυνατού, στη θέση που θα βρισκόταν αν δεν είχε μεσολαβήσει η παράβαση αυτή¹⁴ (*restitutio in integrum*). Στο πλαίσιο αυτό σε κάποιες περιπτώσεις η επανάληψη της εθνικής ένδικης διαδικασίας προκειμένου να αρθεί η επίμαχη παράβαση και να εξαλειφθούν *ex tunc* οι συνέπειές της, συνιστά, κατ' αρχήν, πρόσφορο μέσο (ενδεχομένως, δε, ανάλογα με την περίπτωση, και το μόνο ή το πλέον κατάλληλο μέσο) πλήρους και προσήκουσας εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ¹⁵. Και αυτό κυρίως για δύο λόγους: α) πρώτον διότι η σχετική, διαπιστωτική της παράβασης, απόφαση του ΕΔΔΑ στερείται διαπλαστικού χαρακτήρα, πράγμα που σημαίνει ότι δεν έχει ως συνέπεια την ακύρωση, την εξαφάνιση ή την αναίρεση της δεσμευτικότητας και των έννομων συνεπειών των οικείων αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων¹⁶ και β) δεύτερον διότι ναι μεν το κράτος μέλος διαθέτει περιθώριο εκτίμησης ως προς τα μέσα που επιλέγει για να ανταποκριθεί στο ανωτέρω καθήκον του¹⁷, αλλά τα μέσα αυτά πρέπει να είναι ικανά να οδηγήσουν στην αποτελεσματική

¹² ΕΔΔΑ, Σινέ Τσαγκαράκης κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 17257/13), 23.05.2019.

¹³ ΣτΕ 1003/2018, σκ. 4, βλ. και την εκεί περαιτέρω παραπομπή σε νομολογία για τη γενική αυτή δικονομική αρχή.

¹⁴ Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Rights, 19 Ιανουαρίου 2000, προσβάσιμο σε https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2f06, βλ. Όμοια και ΣτΕ 1992/2016, παρ. 2

¹⁵ ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016 και την εκεί παραπομπή στην ΕΔΔΑ, VgT κατά Ελβετίας (No.2), (αρ. προσφ. 32772/02), 30.06.2009, σκ. 88-90.

¹⁶ ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016 σκ. 2. Βλ. εκεί και την περαιτέρω παραπομπή σε νομολογία «(βλ. ΕΔΔΑ 9.6.2016, 66602/09 και 71879/12, Σισμανίδης και Σιταρίδης κατά Ελλάδας, σκέψη 73 – πρβλ. Conseil d'Etat, 358564, op. cit., σκέψη 5)».

¹⁷ ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016 και ΕΔΔΑ, Σισμανίδης και Σιταρίδης κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 66602/09 και 71879/12), 09.06.2016, σκ. 73.

εκπλήρωση της εν λόγω διεθνούς υποχρέωσής του, η οποία βαρύνει τα όργανά του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιοδοτικών¹⁸. Και ναι μεν δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη στην ΕΣΔΑ που να επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέψουν διαδικασίες επανεξέτασης των υποθέσεων¹⁹, ωστόσο για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, αυτές είναι άλλοτε χρήσιμες και άλλοτε αναγκαίες για την αποτελεσματική εκτέλεση των υποθέσεων και γι' αυτό υπάρχει η τάση της διεύρυνσης των σχετικών προβλέψεων εδώ και τουλάχιστον είκοσι τρία (23) χρόνια. Για όλους τους παραπάνω λόγους εύστοχα παρατήρησε ήδη από την αρχή η νομολογία του ΣτΕ ότι «Συνεπώς, διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας που προβλέπουν ένδικο μέσο επανάλληψης της διαδικασίας αναφορικά με αμετάκλητη δικαστική απόφαση πρέπει να ερμηνεύονται από τον εθνικό δικαστή ενόψει της ως άνω υποχρέωσης του κράτους για αποτελεσματική εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, με τις οποίες του αποδίδεται παραβίαση της ΕΣΔΑ»²⁰. Για τους ίδιους λόγους ήδη από το 2000 η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει συστήσει στα κράτη μέλη να προβλέψουν δυνατότητες επανεξέτασης των υποθέσεων²¹.

Από το 2016 μέχρι σήμερα το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει εκδώσει αποφάσεις επί οκτώ²² αιτήσεων επανάλληψης της διαδικασίας – που αντιστοιχούν σε τέσσερις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ κατά της Ελλάδας με τις οποίες συνεκδικάστηκαν στο ΕΔΔΑ συνολικά επτά προσφυγές²³. Δύο από τις παραπάνω αποφάσεις του ΣτΕ εκδόθηκαν σε Ολομέλεια. Μάλιστα το 2016 σε δύο περιπτώσεις²⁴ το Δικαστήριο και πριν τη θέση σε εφαρμογή του αρ. 69Α του π.δ. 18/89, δέχθηκε ότι είχε εφαρμογή η διάταξη του αρ. 105Α του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας που είχε τεθεί σε εφαρμογή ήδη από το 2010 και εξέτασε τις σχετικές αιτήσεις επανάλληψης της διαδικασίας, υπογραμμίζοντας ότι η εν λόγω ερμηνεία εναρμονίζονταν με την υποχρέωση του κράτους για αποτελεσματική εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ. Συναφώς, σε δύο περιπτώσεις²⁵ το 2017 και το 2018 που οι αιτήσεις επανάλληψης της διαδικασίας ασκήθηκαν πριν τη θέση σε ισχύ της σχετικής δυνατότητας στη δικονομία του Συμβουλίου της Επικρατείας (αρ. 69^Α) αλλά κρίθηκαν μετά από αυτή, το Δικαστήριο δέχθηκε εκ νέου την εφαρμογή της διάταξης του αρ. 105^Α του ΚΔΔ και σημείωσε ότι το σχετικό δικαίωμα προβλέπονταν ήδη και στο π.δ. 18/89. Από τις οκτώ υποθέσεις που εξετάστηκαν το Δικαστήριο δέχθηκε την αίτηση επανάλληψης της διαδικασίας σε τρεις περιπτώσεις²⁶, εν μέρει σε μία²⁷ και την απέρριψε σε άλλες

¹⁸ βλ. αντί πολλών ΣτΕ 1992/2016, 1993/201, σκ.. 2, δημ. Nomos.

¹⁹ Βλ. Recommendation No. R (2000) και ιδίως την αιτιολογική του έκθεση, βλ. Και Thematic Fact Sheet του Συμβουλίου της Ευρώπης για την επανάλληψη της διαδικασίας, προσβάσιμο στο: <https://rm.coe.int/tfs-reopening-en/1680a8a486>, σελ. 4, όπου συναφώς αναφέρεται ότι το ΕΔΔΑ παρέχει σε κάποιες περιπτώσεις προτάσεις με την απόφασή του για την επανάλληψη της διαδικασίας, ωστόσο αυτές οι προτάσεις είναι ενδεικτικές και όχι δεσμευτικές.

²⁰ βλ. αντί πολλών ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016, σκ.. 2, δημ. Nomos.

²¹ Βλ. Recommendation No. R (2000) 2, οπ.π.

²² ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016, 680/2017, 681/2017, 1003/2018, Ολ. 2208/2020, Ολ. 2209/2020, 1670/2021.

²³ 1) ΕΔΔΑ, Καπετάνιος κλπ. κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. αριθ.3453/12, 42941/12 και 9028/13), 30.04.2015, 2) ΕΔΔΑ, Σισμανίδης και Σιταριδής κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 66602/09 και 71879/12), 09.06.2016, 3) ΕΔΔΑ, Σινέ Τσαγκαράκης κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 17257/13), 23.05.2019, 4) ΕΔΔΑ, Σταυρόπουλος κλπ. κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 52484/18).

²⁴ ΣτΕ 1992/2016, 1993/2016.

²⁵ ΣτΕ 680/2017, 1003/2018.

²⁶ ΣτΕ 680/2017, Ολ. 2208/2020, 1670/2021.

²⁷ ΣτΕ 1992/2016, βλ. σκ. 13, όπου αναφέρονται τα εξής: «13. Επειδή, από τις ανωτέρω σκέψεις της από 30.4.2015 απόφασης του ΕΔΔΑ προκύπτει με σαφήνεια ότι οι αποδοθείσες στην Ελληνική Δημοκρατία

τέσσερις²⁸, δύο εκ των οποίων (αναφερόμενες στην ίδια υπόθεση) για τυπικούς λόγους (έλλειψη πληρεξουσιότητας, απαράδεκτη δεύτερη αίτηση)²⁹, μία (ως απαράδεκτη) για έλλειψη διαπίστωσης παραβίασης της ΕΣΔΑ για τη συγκεκριμένη απόφαση για την οποία ζητούνταν η επανάληψη της διαδικασίας³⁰ και μία (ως αβάσιμη) διότι, κατά το Συμβούλιο της Επικρατείας, η σχετική κρίση του ΕΔΔΑ παρίσταται εμφανώς ελλιπής και ασαφής, ως προς τη νόμιμη βάση της³¹.

Αυτό στο οποίο ειδικά θα σταθούμε ως προς τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας στις υποθέσεις αυτές είναι το γεγονός ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να γίνει δεκτή, ως βάσιμη, αίτηση επανάληψης της διαδικασίας και να εξαφανισθεί η βλαπτική για τον αιτούντα απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά επτά προϋποθέσεις, οι οποίες μάλιστα απαντώνται στη νομολογία του Δικαστηρίου ήδη από την αρχή της εφαρμογής της διαδικασίας αυτής το 2016³² και μέχρι την πλέον πρόσφατη απόφαση αυτού. Κατά το ΣτΕ οι προϋποθέσεις αυτές εναρμονίζονται με τη φύση και τη λειτουργία της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας ως έκτακτου ένδικου μέσου, με το οποίο αποσκοπείται η συμμόρφωση της Ελληνικής Δημοκρατίας προς απόφαση του ΕΔΔΑ, τις συνταγματικές αρχές του κράτους δικαίου, της ασφάλειας δικαίου και της σταθερότητας των διοικητικών καταστάσεων, η οποία εξυπηρετείται μέσω της αρχής του δεδικασμένου και της μη ανατροπής των αμετακλήτως κριθέντων με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, καθώς και τις αρχές που διέπουν τη σχέση της ελληνικής έννομης τάξης με το διεθνές δίκαιο και, ιδίως, με την ΕΣΔΑ, καθώς και το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης³³. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι οι εξής³⁴:

παραβάσεις της ΕΣΔΑ αφορούσαν αποκλειστικά και μόνο τη διοικητική διαδικασία και, περαιτέρω, τη διοικητική δίκη περί καταλογισμού σε βάρος του αιτούντος πολλαπλών τελών λαθρεμπορίας, όχι και την επιβολή σε αυτόν των διαφυγόντων φόρων, για την εισαγωγή και κυκλοφορία του επίδικου οχήματος μάρκας (βλ., ιδίως, τις σκέψεις 29, 55, 61-65, 72, 74, 79, 86 και 88 της απόφασης). Επομένως, η υπό κρίση αίτηση, κατά το μέρος της με το οποίο ζητείται η επανάληψη της διαδικασίας εκδίκασης της αμετακλήτως κριθείσας με την απόφαση ΣτΕ 3457/2012 υπόθεσης του αιτούντος, περί επιβολής σε βάρος του φόρων (ύψους 133.142.152 δρχ.) λόγω λαθραίας εισαγωγής και κυκλοφορίας αυτοκινήτου, είναι απορριπτέα ως αβάσιμη, διότι δεν συντρέχει, κατά τούτο, η πρώτη από τις προϋποθέσεις που τίθενται στη σκέψη 8.» Η πρώτη προϋπόθεση είναι η έλλειψη αιτιώδους συνάφειας, βλ. παρακάτω τη σχετική ανάλυση.

²⁸ ΣτΕ 1993/2016, 681/2017, 1003/2018, Ολ. 2209/2020.

²⁹ Βλ. ΣτΕ 1003/2018, σκ. 7, «Εξάλλου, η αίτηση αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως αίτηση επανάληψης της διαδικασίας εκδίκασης της (απορριφθείσας εν μέρει με την 735/2012 απόφαση του παρόντος Δικαστηρίου) από 11.11.2004 αίτησης του Σπ. Σιταρίδη περί αναίρεσης της 1907/2003 απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης, διότι θα συνιστούσε δεύτερη και, συνεπώς, απαράδεκτη, σύμφωνα με όσα κρίθηκαν στη σκέψη 4, αίτηση από τον ίδιο διάδικο για επανάληψη της διαδικασίας εκδίκασης της ίδιας αίτησης αναίρεσης. Δεν αναιρεί δε το απαράδεκτο αυτό το γεγονός ότι η ασκηθείσα ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας αίτηση επανάληψης της διαδικασίας απορρίφθηκε, κατά τα προεκτεθέντα, ως απαράδεκτη λόγω μη νομιμοποίησης του υπογράφοντος το δικόγραφο δικηγόρου, όπως αβασίμως προβάλλει ο αιτών (και μάλιστα, απαραδέκτως το πρώτον) με το υποβληθέν μετά τη συζήτηση της υπόθεσης από 2.5.2018 υπόμνημα...»

³⁰ Η ΣτΕ Ολ. 2209/2020 όμως πρέπει να μελετάται συνδυαστικά με την ΣτΕ Ολ. 2208/2020 στην οποία έγινε δεκτή η σχετική αίτηση. Σημειώνεται ότι η διαπίστωση παραβίαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Σινέ Τσαγκαράκης αφορούσε σε παραβίαση του αρ. 6 της ΕΣΔΑ ενόψει της ανασφάλειας δικαίου που δημιουργούσαν αποκλίνουσες αποφάσεις του ΣτΕ. Εύλογα το ΣτΕ δέχθηκε μία από τις δύο συναφείς αιτήσεις επανάληψης της διαδικασίας και συγκεκριμένα αναφορικά με αυτή στην οποία το ΕΔΔΑ πρόσαψε τη δημιουργία των συνθηκών ανασφάλειας δικαίου.

³¹ Βλ. ΣτΕ 1993/2016, σκ. 16.

³² Βλ. ΣτΕ 1992/2016 1993/2016.

³³ Βλ. ενδ. ΣτΕ 1992/2016, σκ. 8, Ολ. 2208/2020, σκ. 12, ΣτΕ 1670/2021, σκ. 4.

³⁴ βλ. ενδ. ΣτΕ 2208/2020, σκ. 12.

1. Σύμφωνα με την πρώτη προϋπόθεση, θα πρέπει η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παράβαση διάταξης της ΕΣΔΑ να τελεί σε **αιτιώδη συνάφεια** προς το σκεπτικό και το διατακτικό της οικείας απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία, εφόσον εκδόθηκε επί αίτησης ακύρωσης, μπορεί να είναι ακυρωτική ή απορριπτική, έτσι ώστε η άρση της εν λόγω παράβασης και των συνεπειών της να μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ολικής ή μερικής εξάφανισης της πληττόμενης απόφασης, η οποία θα καταστήσει εκ νέου εκκρεμή την αίτηση ακυρώσεως και θα οδηγήσει είτε σε μεταβολή του διατακτικού της αρχικής απόφασης είτε/και σε διαφορετική αιτιολογία αποδοχής ή απόρριψης της αιτήσεως ακυρώσεως, συμβατή προς την οικεία απόφαση του ΕΔΔΑ. Η προϋπόθεση αυτή δεν συντρέχει, ειδικότερα, στις περιπτώσεις που η εξαφάνιση της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν θα ήταν δυνατόν να άρει τις συνέπειες της διαγνωσθείσης εκ μέρους του ΕΔΔΑ παραβίασης του εκ της ΕΣΔΑ δικαιώματος του αιτούντος (π.χ. λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης). Η προϋπόθεση της αιτιώδους συνάφειας απαντάται ουσιαστικά (αν και με άλλη διατύπωση) και στη σχετική νομολογία του Αρείου Πάγου (π.χ. ΑΠ 1808/2010, 717/2004, 1638/2002³⁵), ο οποίος έχει σημειώσει ότι η επανάληψη της διαδικασίας σε αυτήν την περίπτωση, τελεί υπό την αυτονόητη προϋπόθεση, ότι η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παραβίαση του δικαιώματος του αιτούντος επηρέασε και δη αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου, η δε επανόρθωση της βλάβης εκείνου (του αιτούντος) μπορεί να επαναληφθεί με την επανάληψη της διαδικασίας. Ένα κλασσικό παράδειγμα είναι ότι η διαπίστωση παραβίασης της ΕΣΔΑ για υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης, έχει κριθεί ότι δεν είχε αρνητική επίδραση στην κρίση των ποινικών δικαστών που καταδίκασαν τον αιτούντα για τις πράξεις που διέπραξε, η οποία εξάλλου, υπέρβαση είναι ήδη γεγονός τετελεσμένο και δε μπορεί να αναιρεθεί αναδρομικά³⁶.

2. Κατά τη δεύτερη προϋπόθεση, η συμμόρφωση προς τη σχετική απόφαση του ΕΔΔΑ θα πρέπει να μην συνεπάγεται παραβίαση κανόνα του Συντάγματος, το οποίο να μην υπερισχύει της ΕΣΔΑ, αλλά, πάντως, πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο του εφικτού, κατά τρόπο “φιλικό” προς την ΕΣΔΑ, όπως αυτή ερμηνεύεται και εφαρμόζεται από το ΕΔΔΑ. Το ΣτΕ προς επίρρωση της σχετικής του κρίσης παραπέμπει στο ζήτημα αυτό σε νομολογία του Ομοσπονδιακού Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου³⁷, στην οποία, μεταξύ άλλων, το τελευταίο σημειώνει ότι υπάρχουν ακραία όρια στη «φιλική» προς την ΕΣΔΑ ερμηνεία του Συντάγματος, όπως για παράδειγμα στο ζήτημα της δημοκρατίας αλλά και στο γεγονός ότι ένα δικαίωμα που προστατεύεται από το Γερμανικό Σύνταγμα δεν μπορεί να περιοριστεί ή να τύχει μικρότερης προστασίας εξαιτίας της εφαρμογής της ΕΣΔΑ, το οποίο εξάλλου κατοχυρώνεται (για κάθε Κράτος μέλος) και από την ίδια την ΕΣΔΑ στο άρθρο 53 αυτής.

Στη μέχρι σήμερα εφαρμογή πάντως της προϋπόθεσης αυτής δεν έχουν ανακύψει προβλήματα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις αποφάσεις ΣτΕ 1992/2016 και 680/2017 το Δικαστήριο απέρριψε τη θέση που είχε αρχικά υιοθετηθεί στην ΣτΕ 2067/2011 για την αντίθεση του κανόνα *ne bis in idem* στο άρθρο 94 του Συντάγματος

³⁵ Οι αποφάσεις αυτές αποτυπώνουν μια πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου τουλάχιστον είκοσι ετών σήμερα, σύμφωνα με την οποία απαιτείται η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παραβίασης και του σκεπτικού της απόφασης του Αρείου Πάγου.

³⁶ ΑΠ 1808/2010.

³⁷ βλ. ΣτΕ 2208/2020, σκ. 12 και την παραπομπή στη νομολογία του Bundesverfassungsgericht 4.5.2011, 2 BvR 2365/09, σκ. 89 και 93-94· 18.8.2013, 2BvR 1380/08, σκ. 27-30· 15.12.2015, 2 BvL 1/12, σκ. 65-66· 18.4.2016, 2BvR 1833/12, σκ. 29-30· 20.4.2016, 2BvR 1488/14, σκ. 19-21.

αναφορικά με τη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων να κρίνουν διοικητικές διαφορές³⁸.

Όμοια και στην απόφαση ΣτΕ 1670/2021 το Δικαστήριο έκρινε³⁹ ότι η εφαρμογή του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ στην ένδικη υπόθεση δεν προσκρούει στο άρθρο 13 του Συντάγματος, το οποίο, ερμηνευόμενο όπως προεκτέθηκε, από το Συμβούλιο της Επικρατείας σε συμφωνία με την ΕΣΔΑ, κατοχυρώνει την θρησκευτική ελευθερία και υπό την αρνητική της εκδήλωση, δηλαδή το δικαίωμα του ατόμου να μην υποχρεούται να εκδηλώσει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις.

3. Η τρίτη προϋπόθεση απαιτεί η συμμόρφωση προς την απόφαση του ΕΔΔΑ να μην οδηγεί σε παραβίαση άλλης υποχρέωσης της χώρας από το διεθνές δίκαιο, ιδίως δε από το ενωσιακό δίκαιο, η οποία, ενόψει του περιεχομένου της και των συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης και κατόπιν σταθμίσεως των συγκρουόμενων έννομων αγαθών, κρίνεται σημαντικότερη σε σχέση με εκείνη που απορρέει από το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ. Το Συμβούλιο της Επικρατείας παραβάει (πρβλ.) προς επίρρωση της θέσης αυτής την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) C-617/10⁴⁰, η οποία αφορά την αρχή *ne bis in idem* και στην οποία το ΔΕΕ σημείωσε ότι η αρχή αυτή που διαλαμβάνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη δεν εμποδίζει την εκ μέρους κράτους μέλους επιβολή, για την ίδια πράξη παραβάσεως των υποχρεώσεων που αφορούν την υποβολή δηλώσεων στον τομέα του ΦΠΑ, διαδοχικώς μιας φορολογικής και μιας ποινικής κυρώσεως, στον βαθμό που η πρώτη κύρωση δεν έχει ποινικό χαρακτήρα, πράγμα το οποίο το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξακριβώσει. Επίσης, έκρινε, ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ της ΕΣΔΑ και των εννόμων τάξεων των κρατών μελών ούτε καθορίζει τις συνέπειες που πρέπει να συνάγουν τα εθνικά δικαστήρια σε περίπτωση συγκρούσεως μεταξύ των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η εν λόγω Σύμβαση και ενός κανόνα του εθνικού δικαίου⁴¹.

4. Σύμφωνα με την τέταρτη προϋπόθεση, η συμμόρφωση προς την απόφαση του ΕΔΔΑ δεν θα πρέπει να προσκρούει, λαμβανομένων υπόψη και των συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης, **σε κάποιον άλλο επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος**, η εξυπηρέτηση του οποίου, σταθμιζόμενη με την ανάγκη εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ, βάσει της αρχής της δίκαιης ισορροπίας, κρίνεται ότι υπερέχει. Το Συμβούλιο της Επικρατείας προς επίρρωση της κρίσης του αυτής παραβάει (πρβλ.) την απόφαση του ΑΕΔ 14/2013⁴² και την απόφαση του ΣτΕ 668/2012 στις οποίες τα οικεία δικαστήρια αξιοποίησαν στο παρελθόν την έννοια της δίκαιης ισορροπίας στο

³⁸ Δημητρακόπουλος Ι., Η Αίτηση Επανάληψης της Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, σε Αργυρός Ε. (επιμ.), Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Συμβούλιο της Επικρατείας σε διαρκή διάλογο, Νεότερες εξελίξεις, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018, σελ. 102.

³⁹ ΣτΕ 1607/2021, σκ. 12.

⁴⁰ ΔΕΕ, C-617/10, Åklagaren κατά Hans Åkerberg Fransson, (Μείζ. Σύνθεση), 26.02.2013, προσβάσιμη σε <https://curia.europa.eu/>

⁴¹ ΔΕΕ, C-617/10, οπ.π., σκ. 37, 49.

⁴² Βλ. π.χ. ΑΕΔ 14/2013, σκ. 11, όπου, μεταξύ άλλων, αναφέρονται τα εξής: «Και τούτο, διότι με την διάταξη αυτή, η οποία, όπως έχει ήδη εκτεθεί υπαγορεύεται από εξαιρετικούς και επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, διασφαλίζεται ο σεβασμός της συνταγματικής αρχής της ασφάλειας του δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας και επιτυγχάνεται μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ του γενικού συμφέροντος, η προστασία του οποίου πρέπει κατά το Σύνταγμα να εξασφαλίζεται και του ατομικού συμφέροντος των παλαιών μετόχων δεδομένου ότι το παρεχόμενο σ' αυτούς δικαίωμα πλήρους αποζημιώσεως αποκλεισμένης της επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση συνιστά, υπό τα συγκεκριμένα δεδομένα της υποθέσεως, αποτελεσματική και επαρκή δικαστική προστασία.»

πλαίσιο της στάθμισης επιτακτικών λόγω δημοσίου συμφέροντος με ατομικά δικαιώματα και συμφέροντα. Το ίδιο το ΣτΕ στις αποφάσεις του 1992/2016 και 680/2017 παρείχε εν δυνάμει παραδείγματα πιθανής εφαρμογής της προϋπόθεσης αυτής υπογραμμίζοντας ότι η συνταγματική αρχή της ασφάλειας του δικαίου θα μπορούσε υπό εξαιρετικές συνθήκες να δικαιολογήσει τον χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της σχετικής απόφασης του ΕΔΔΑ, πλην όμως δεν υπήρχαν επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος που να επιβάλουν μια τέτοια προσέγγιση, η οποία να αποκλείει την εκτέλεση της απόφασης του ΕΔΔΑ⁴³.

5. Ως πέμπτη προϋπόθεση το ΣτΕ αναφέρει ότι η απόφαση του ΕΔΔΑ, που αποδίδει στο Συμβούλιο της Επικρατείας παράβαση μίας ή περισσότερων διατάξεων της ΕΣΔΑ, **δεν θα πρέπει να είναι εμφανώς ελλιπής, ασαφής ή αυθαίρετη ως προς τη νόμιμη ή την πραγματική της βάση** σύμφωνα με τα κριτήρια που προκύπτουν από τη νομολογία του ίδιου του ΕΔΔΑ (και, ιδιαίτερα, της ευρείας σύνθεσής του), αλλά και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), τη θεμελιώδη αρχή της επικουρικότητας (διαδικαστικής και ουσιαστικής) του ελέγχου του ΕΔΔΑ, καθώς της συναφούς υποχρέωσής του για επαρκή αιτιολόγηση των αποφάσεών του με τις οποίες διαπιστώνεται παράβαση της ΕΣΔΑ από κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έχει υποστηριχθεί⁴⁴ ότι η προϋπόθεση αυτή επιφυλάσσει στο Συμβούλιο της Επικρατείας περιορισμένο έλεγχο της επάρκειας του σκεπτικού των καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ λειτουργώντας ως δικλείδα ασφαλείας σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει κάνει χρήση αυτής της προϋπόθεσης στην απόφαση ΣτΕ 1903/2016, η οποία εξετάζεται στη συνέχεια αναλυτικότερα. Αντίθετα, για παράδειγμα, το ΣτΕ στην απόφαση 2208/2020 σημείωσε ότι η απόφαση του ΕΔΔΑ Σινέ Τσαγκαράκης Α.Ε.Ε. κατά Ελλάδας⁴⁵ παρίσταται, εν γένει, επαρκώς αιτιολογημένη, όσον αφορά τη νόμιμη και πραγματική βάση της, και δικαιολογημένη, ως προς το συμπέρασμά της περί παραβίασης της ανωτέρω διάταξης της ΕΣΔΑ.

6. Η έκτη προϋπόθεση απαιτεί η διαπίστωση των επίμαχων παραβάσεων, που δέχθηκε η σχετική απόφαση του ΕΔΔΑ, να μην κλονίζεται από **οψιγενή στοιχεία**, που απορρέουν, είτε από απόφαση του ίδιου του ΕΔΔΑ, είτε από απόφαση του ΔΕΕ είτε, τέλος, από απόφαση ανώτατου δικαστηρίου της χώρας, με την οποία γίνεται ερμηνεία ή εφαρμογή του εθνικού δικαίου ικανή να θεμελιώσει το συμπέρασμα ότι, με βάση το νεότερο αυτό νομολογιακό δεδομένο, το ΕΔΔΑ δεν θα ενέμενε στην κρίση του περί της αποδοθείσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας παραβάσεως της ΕΣΔΑ⁴⁶. Σημειώνεται ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας τουλάχιστον σε δύο περιπτώσεις⁴⁷

⁴³ Δημητρακόπουλος Ι., Η Αίτηση Επανάληψης της Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οπ.π., σελ. 103.

⁴⁴ Δημητρακόπουλος Ι., Η Αίτηση Επανάληψης της Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οπ.π., σελ. 104.

⁴⁵ ΕΔΔΑ, Σινέ Τσαγκαράκης κατά Ελλάδας (αρ. προσφ. 17257/13), 23.05.2019.

⁴⁶ Βλ. και την παραπομπή του ΣτΕ στη σκ. 12 της απόφαση Ολ. 2208/2020 σε περαιτέρω συναφή νομολογία όπου αναφέρονται τα εξής: «(πρβλ., ιδίως, ΣτΕ 680/2017 επταμ., καθώς και ΕΔΔΑ 25.6.2009, 36963/06, Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδας (No. 2), σκέψεις 26-37, σε αντιδιαστολή προς την απόφαση ΕΔΔΑ 3.10.2013, 25816/09, Γιαβή κατά Ελλάδας, σκέψεις 34-54, η οποία εκδόθηκε ύστερα από την απόφαση 1/2012 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου).»

⁴⁷ 1) Στην περίπτωση της ΣτΕ 1992/2016, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν ήταν τέτοιο στοιχείο η απόφαση της Ολομέλειας του Δικαστηρίου 1741/2015, σύμφωνα με την οποία τα πολλαπλά τέλη δεν έχουν «ποινική φύση», 2) Στην περίπτωση της ΣτΕ 680/2017, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση του ΕΔΔΑ Α. Και Β. Κατά Νορβηγίας δεν αποτελούσε ικανό στοιχείο να κλονίσει τη διαπίστωση της παραβίασης

έκρινε ρητά ότι δεν υπήρχαν οσιγενή στοιχεία, ικανά να κλονίσουν τη διαπίστωση παραβιάσεων, νεότερες αποφάσεις του ΣτΕ και του ΕΔΔΑ.

7. Τέλος, κατά την έβδομη προϋπόθεση, για να είναι βάσιμη η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας δεν θα πρέπει να έχει μεσολαβήσει πράξη κρατικού οργάνου, με την οποία να θεραπεύεται κατ' ουσίαν η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παράβαση και να αίρονται τα δυσμενή για τον αιτούντα αποτελέσματά της, κατά τρόπο ώστε η επιδιωκόμενη από τον αιτούντα επανάληψη της διαδικασίας και εξαφάνιση της προσβαλλόμενης απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας να παρίσταται αλυσιτελής για την προστασία των προσβληθέντων δικαιωμάτων του. Το ΣτΕ έχει αναφερθεί στο ζήτημα αυτό ήδη από το 2016 (πριν τη θέση σε ισχύ του αρ. 69^A του π.δ. 18/89) στην απόφαση ΣτΕ 2603/2016 με την οποία απορρίφθηκε ως άνευ αντικειμένου η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας που είχε κατατεθεί το 2011 μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ Ανώνυμος Τουριστική Εταιρεία Ξενοδοχεία Κρήτης κατά Ελλάδα⁴⁸ και αυτό διότι εν τω μεταξύ η αιτούσα είχε τύχει επαρκούς δικαστικής προστασίας με άλλη ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ⁴⁹.

Από όσα προηγήθηκαν προκύπτει το συμπέρασμα ότι το ΣτΕ επαναλαμβάνει σταθερά τα παραπάνω κριτήρια και ελέγχει αν αυτά πληρούνται ή όχι. Επιπλέον, προκύπτει ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει σε αρκετές περιπτώσεις κάνει δεκτές τις σχετικές αιτήσεις, όπως για παράδειγμα σε αιτήσεις επανάληψης της διαδικασίας μετά από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ Σισμανίδης και Σιταρίδης (ως προς την προσφυγή Σισμανίδης), Σινέ Τσαγκαράκης Α.Ε.Ε., Σταυρόπουλος κλπ. και εν μέρει σε ό,τι αφορά την περίπτωση Αγγλούπα της υπόθεσης Καπετάνιος κατά Ελλάδα⁵⁰.

Ας σταθούμε όμως σε δύο περιπτώσεις που το ΣτΕ απέρριψε εν όλω ή εν μέρει την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας. Εισαγωγικά σημειώνεται ότι με την απόφαση του ΕΔΔΑ Καπετάνιος κλπ. κατά Ελλάδα⁵¹ συνεκδικάστηκαν τρεις προσφυγές⁵², σε σχέση με τις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε (μεταξύ άλλων) παραβίαση του αρ. 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου (*ne bis in idem*), καθώς και του αρ. 6 παρ. 2 της Σύμβασης (τεκμήριο αθωότητας) εξαιτίας της επιβολής και επικύρωσης διοικητικών προστίμων (πολλαπλών τελών) στους προσφεύγοντες, οι οποίες είχαν προηγουμένως αθωωθεί για το αδίκημα της λαθρεμπορίας. Σε συνέχεια της παραπάνω απόφασης ένας εκ των προσφευγόντων⁵³ κατάθεσε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας ενώπιον του ΣτΕ, την οποία όμως το ΣτΕ απέρριψε με την 1993/2016

στην απόφαση του ΕΔΔΑ Σισμανίδη, βλ. σχετικά και Δημητρακόπουλος Ι., Η Αίτηση Επανάληψης της Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οπ.π., σελ. 105-106.

⁴⁸ ΕΔΔΑ, Ανώνυμος Τουριστική Εταιρεία Ξενοδοχεία Κρήτης κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. 35322/05), 21.02.2008. Επί της προσφυγής αυτής εκδόθηκαν από το ΕΔΔΑ δύο αποφάσεις. Η πρώτη στις 21.02.2008 με την οποία διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου και η δεύτερη 02.12.2010 επί της δίκαιης ικανοποίησης.

⁴⁹ Βλ. σχετικά και Δημητρακόπουλος Ι., Η Αίτηση Επανάληψης της Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οπ.π., σελ. 106-107.

⁵⁰ 1) ΕΔΔΑ, Καπετάνιος κλπ. κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. αριθ.3453/12, 42941/12 και 9028/13), 30.04.2015, 2) ΕΔΔΑ, Σισμανίδης και Σιταρίδης κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. 66602/09 και 71879/12), 09.06.2016, 3) ΕΔΔΑ, Σινέ Τσαγκαράκης κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. 17257/13), 23.05.2019, 4) ΕΔΔΑ, Σταυρόπουλος κλπ. κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. 52484/18).

⁵¹ ΕΔΔΑ, Καπετάνιος κλπ. κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. αριθ.3453/12, 42941/12 και 9028/13), 30.04.2015.

⁵² Οι τρεις προσφεύγοντες ήταν οι κ.κ. Ευάγγελος Καπετάνιος, Αθανάσιος Νικολόπουλος και Νικόλαος Αγγλούπας, βλ. ΕΔΔΑ, Καπετάνιος κλπ. κατά Ελλάδα (αρ. προσφ. αριθ.3453/12, 42941/12 και 9028/13), 30.04.2015, σκ. 1.

⁵³ Πρόκειται για τον κ. Αθανάσιο Νικολόπουλο που είχε καταθέσει αρχικά στο ΕΔΔΑ την προσφυγή με αρ. 42941/12.

απόφασή του ως αβάσιμη (βασιζόμενο στην πέμπτη παραπάνω αναφερόμενη προϋπόθεση) κρίνοντας ότι η συγκεκριμένη απόφαση του ΕΔΔΑ –ως προς τον συγκεκριμένο προσφεύγοντα- ήταν εμφανώς ελλιπής και ασαφής ως προς τη νόμιμη της βάση της παραθέτοντας τέσσερα επιμέρους επιχειρήματα⁵⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΕΔΔΑ στην περίπτωση αυτή είχε επικρίνει (σκ. 66 της απόφασης του ΕΔΔΑ) τη μη λήψη υπόψη από τον διοικητικό δικαστή της αθωωτικής ποινικής απόφασης που κατατέθηκε μεν στο δικαστήριο αλλά εκπρόθεσμα (βλ. σκ. 25 της απόφασης του ΕΔΔΑ). **Τίθεται όμως το ερώτημα**, η δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να ελέγξει την απόφαση του ΕΔΔΑ ως εμφανώς ελλιπή και ασαφή και ως εκ τούτου να απορρίψει τη σχετική αίτηση επανάλληψης της διαδικασίας μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να είναι ανεκτή από την ΕΣΔΑ; Αυτό είναι ένα ερώτημα που ενδεχομένως να μας απασχολήσει στο μέλλον, είτε επ' ευκαιρίας της απόφασης αυτής, είτε ενόψει εφαρμογής της πέμπτης παραπάνω προϋπόθεσης σε άλλη περίπτωση.

Ως γενικού μόνο περιεχομένου παρατηρήσεις σημειώνουμε εδώ ότι: α) η Επιτροπή των Υπουργών των Υπουργών μπορεί να εξετάσει εάν τα μέτρα που έλαβε το Κράτος μέλος είναι ικανά για να τερματίσουν την παραβίαση και να άρουν τα αποτελέσματά της και ειδικά ως προς τις διαδικασίες επανάλληψης της υπόθεσης⁵⁵ που προσφέρει το εθνικό δίκαιο εξετάζει αν αυτή η διαδικασία παρείχε επαρκή επανόρθωση στον προσφεύγοντα σύμφωνη με τα συμπεράσματα και το πνεύμα της απόφασης του ΕΔΔΑ⁵⁶, β) το ΕΔΔΑ, εφόσον προκύψει ένα νέο ζήτημα⁵⁷ που δεν έχει εξεταστεί με την αρχική απόφασή του, μπορεί υπό προϋποθέσεις⁵⁸, κατόπιν νέας σχετικής προσφυγής, να ελέγξει τυχόν παραβίαση της Σύμβασης στο πλαίσιο της επανάλληψης της διαδικασίας⁵⁹. Εξάλλου, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ τα

⁵⁴ Το πλέον χαρακτηριστικό από αυτά έχει ως εξής (βλ. ΣτΕ 1903/2016, σκ. 16: «(δ) το μοναδικό επιχείρημα που διατύπωσε το ΕΔΔΑ για να στηρίξει την παραπάνω κρίση του, ότι δηλαδή η μη λήψη υπόψη από τον διοικητικό δικαστή του στοιχείου της πρώτης "ποινικής διαδικασίας" (παρά την απαράδεκτη επίκληση και υποβολή από τον ενδιαφερόμενο διάδικο του οικείου αποδεικτικού στοιχείου) «[...] θα ισοδυναμούσε με εκούσια ανοχή μίας κατάστασης στην εσωτερική έννομη τάξη που ενδεχομένως να παραγνωρίζει την αρχή *ne bis in idem*», είναι προδήλως ανεπαρκές για τη θεμελίωση της υποχρέωσης του διοικητικού δικαστή για αυτεπάγγελτη εξέταση του ζητήματος (της ύπαρξης, του αμετακλήτου και, περαιτέρω, των συνεπειών σχετικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου), δεδομένου ότι, σε πλείστες όσες περιπτώσεις, η εφαρμογή των δικονομικών κανόνων που προβλέπονται στο εθνικό ή και στο ευρωπαϊκό δίκαιο (μεταξύ των οποίων και ο κανόνας του άρθρου 35 παρ. 1 της ΕΣΔΑ) έχει ως αναπόφευκτη συνέπεια τη διατήρηση στην οικεία έννομη τάξη (με την εκούσια ανοχή των οργάνων που είναι αρμόδια για την προστασία της) καταστάσεων που ενδέχεται να παραβιάζουν κάποιο θεμελιώδες δικαίωμα (λ.χ. σε περίπτωση εκπρόθεσμης άσκησης του προβλεπόμενου ενδίκου βοηθήματος ή μέσου ή εκπρόθεσμης προβολής λόγων από το διάδικο ή εκπρόθεσμης επίκλησης και υποβολής εκ μέρους του των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων, όπως εν προκειμένω), η δε υιοθέτηση άποψης όπως η ανωτέρω του ΕΔΔΑ θα είχε ως λογική συνέπεια την κατάργηση των δικονομικών κανόνων, ώστε να μην διατηρούνται καταστάσεις που ενδέχεται να παραβιάζουν κάποιο θεμελιώδες δικαίωμα, πράγμα που δεν θα συνέβαλε στην επιβαλλόμενη από το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ταχεία και αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης.»

⁵⁵ Η ύπαρξη, πάντως, προϋποθέσεων παραδεκτού σε διαδικασίες επανάλληψης της διαδικασίας δεν είναι άγνωστη στα Κράτη μέλη (π.χ. προθεσμίες, διαδικαστικοί τύποι κλπ), βλ. ΕΔΔΑ, *Moreira Ferreira* κατά Πορτογαλίας No.2 (αρ. προσφ. 19867/12), 11.07.2017, παρ. 38.

⁵⁶ Βλ. ενδ. αντί πολλών ΕΔΔΑ, *Proceedings under Article 46 § 4 in the case of Ilgar Mammadov v. Azerbaijan* (αρ. προσφ. 15172/13), 29.05.2019, παρ. 182.

⁵⁷ Βλ. αναλυτικά επί αυτού ΕΔΔΑ, *Moreira Ferreira* κατά Πορτογαλίας No.2 (αρ. προσφ. 19867/12), 11.07.2017, παρ. 47-51.

⁵⁸ Βλ. αναλυτικά επί αυτού ΕΔΔΑ, *Moreira Ferreira* κατά Πορτογαλίας No.2 (αρ. προσφ. 19867/12), 11.07.2017, παρ. 60-67.

⁵⁹ Βλ. ενδ. *Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)* κατά Ελβετίας, No. 2 (αρ. Προσφ. 32772/02), 30.06.2009, παρ. 62, βλ. επί αυτού συνολικά και Τρεκλή Σ. σε Σισιλιάνος Λ-Α (Επιμ.), *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα, 2013, σελ. 636-640.

Κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να οργανώσουν κατά τέτοιο τρόπο το δικαστικό τους σύστημα, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της Σύμβασης, ενώ η αρχή αυτή βρίσκει εφαρμογή και στην εκτέλεση των αποφάσεων του⁶⁰. Επομένως, τα συμπεράσματα μιας απόφασης εθνικού δικαστηρίου στο πλαίσιο επανάληψης της διαδικασίας ελέγχονται διττά. Βέβαια, αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο έλεγχος του ΕΔΔΑ σε σχέση με τυχόν παραβίαση του αρ. 6 παρ. 1 στο παραπάνω πλαίσιο περιορίζεται σε περιπτώσεις που η εθνική απόφαση είναι αυθαίρετη ή προφανώς παράλογη⁶¹.

Στη δεύτερη περίπτωση στην οποία θα σταθούμε και στην οποία εν μέρει απορρίφθηκε η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας είναι η περίπτωση του τρίτου προσφεύγοντα (Αγγλούς, αρ. προσφ. 9028/13) της απόφασης Καπετάνιος κατά Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή, μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ ο προσφεύγων άσκησε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας. Το ΣτΕ με την απόφασή του 1992/2016 έκρινε⁶² ότι για ένα μέρος της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας δεν συντρέχει η παραπάνω αναφερόμενη πρώτη προϋπόθεση, δηλαδή η αιτιώδης συνάφεια και την απέρριψε ως προς αυτό το μέρος, ενώ τη δέχθηκε για το υπόλοιπο. Ειδικότερα έκρινε ότι από την απόφαση του ΕΔΔΑ προκύπτει με σαφήνεια ότι οι αποδοθείσες παραβιάσεις αφορούσαν αποκλειστικά τα πολλαπλά τέλη λαθρεμπορίας και όχι την επιβολή διαφυγόντων φόρων, ως προς τους οποίους η αίτηση κρίθηκε απορριπτέα ως αβάσιμη. Αυτό όμως που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή είναι το γεγονός ότι ο παραπάνω προσφεύγων, σε συνέχεια της απόφασης αυτής του ΣτΕ, επανήλθε στο ΕΔΔΑ με νέα προσφυγή κατά της Ελλάδας (Νικόλαος Αγγλούς κατά Ελλάδος, αρ. 28616/17, που κατατέθηκε στις 7 Απριλίου 2017, κοινοποιήθηκε στις 25 Φεβρουαρίου 2022 και δημοσιεύθηκε στις 14 Μαρτίου 2022) με την οποία παραπονείται ακριβώς για την παραπάνω εν μέρει απόρριψη της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας βασιζόμενος στο τεκμήριο αθωότητας (αρ. 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ). Το ΕΔΔΑ κοινοποίησε την προσφυγή αυτή στην Ελληνική Κυβέρνηση θέτοντας το ερώτημα αν το τεκμήριο αθωότητας, που εγγυάται το Άρθρο 6 § 2 της Σύμβασης, έγινε σεβαστό στην υπόθεση αυτή και ειδικότερα, αν το Συμβούλιο της Επικρατείας ήταν υποχρεωμένο να σεβαστεί το τεκμήριο αθωότητας όσον αφορά τους τελωνειακούς δασμούς και φόρους που επιβλήθηκαν στον αιτούντα. Η απόφαση του ΕΔΔΑ που θα εκδοθεί θα διευκρινίσει το ζήτημα αυτό. Η υπόθεση όμως αυτή είναι άλλο ένα παράδειγμα που δείχνει τα δυσχερή ερμηνευτικά ζητήματα που ενδέχεται να προκύψουν κατά την εφαρμογή της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας, η εφαρμογή της οποίας δύναται να ελεγχθεί στη συνέχεια από το ΕΔΔΑ αλλά και από την Επιτροπή των Υπουργών στο πλαίσιο της διαδικασίας της εκτέλεσης της οικείας απόφασης του ΕΔΔΑ. Γι' αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να

⁶⁰ Βλ. ενδ. Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας, No. 2 (αρ. Προσφ. 32772/02), 30.06.2009, παρ. 97.

⁶¹ Βλ. αναλυτικά επί αυτού ΕΔΔΑ, Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας No.2 (αρ. προσφ. 19867/12), 11.07.2017, παρ. 83-84, 96.

⁶² ΣτΕ 1992/2016, σκ. 13, όπου αναφέρονται τα εξής: «13. Επειδή, από τις ανωτέρω σκέψεις της από 30.4.2015 απόφασης του ΕΔΔΑ προκύπτει με σαφήνεια ότι οι αποδοθείσες στην Ελληνική Δημοκρατία παραβάσεις της ΕΣΔΑ αφορούσαν αποκλειστικά και μόνο τη διοικητική διαδικασία και, περαιτέρω, τη διοικητική δίκη περί καταλογισμού σε βάρος του αιτούντος πολλαπλών τελών λαθρεμπορίας, όχι και την επιβολή σε αυτόν των διαφυγόντων φόρων, για την εισαγωγή και κυκλοφορία του επίδικου οχήματος μάρκας Επομένως, η υπό κρίση αίτηση, κατά το μέρος της με το οποίο ζητείται η επανάληψη της διαδικασίας εκδίκασης της αμετακλήτως κριθείσας με την απόφαση ΣτΕ 3457/2012 υπόθεσης του αιτούντος, περί επιβολής σε βάρος του φόρων (ύψους 133.142.152 δρχ.) λόγω λαθραίας εισαγωγής και κυκλοφορίας αυτοκινήτου, είναι απορριπτέα ως αβάσιμη, διότι δεν συντρέχει, κατά τούτο, η πρώτη από τις προϋποθέσεις που τίθενται στη σκέψη 8.»

επιχειρείται η κατά το δυνατό φιλική προς την ΕΣΔΑ ερμηνεία στο πλαίσιο της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας.

Δεδομένου ότι τα ζητήματα αυτά αποτελούν ακόμη αντικείμενο εκκρεμών διαφορών ενώπιον των δικαστηρίων, η συναγωγή οριστικών συμπερασμάτων δεν είναι εφικτή, ωστόσο η παρούσα εισήγηση ευελπιστεί, αφενός μεν, στην ανάδειξη του ζητήματος αυτού, αφετέρου δε, στην επεξεργασία του και την τοποθέτησή του εντός μιας ευρύτερης προβληματικής για την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και την υπογράμμιση της ανάγκης ύπαρξης ενός γόνιμου δικανικού ή θεσμικού διάλογο μεταξύ του ΣτΕ και του ΕΔΔΑ με σκοπό την αποφυγή περιπτώσεων έντασης της εθνικής έννομης τάξης με την ΕΣΔΑ.